

Ing. Antonín Krásný, CSc.

Vize bezpečnosti státu

(Co je třeba vzít v úvahu při tvorbě organizačních struktur, vybavení a výcviku u ozbrojených sil České republiky po skončení „Konceptce“ [1])

Tento úvodní článek pojednává o vývoji středoevropského bezpečnostního prostředí. Zabývá se stále probíhající a diskutovanou reformou rozhodovacích mechanismů v NATO a transformací struktur jeho ozbrojených sil. Upozorňuje na některá doposud v této souvislosti částečně přehlížená fakta, jakými jsou např. vliv demografických, technologických, institucionálních změn, a zejména změn v systému hodnot na zabezpečení obranyschopnosti ČR.

Jak změny, ke kterým v našem okolí dochází, zejména globálního dosahu a vlivu, mohou mít vliv na vizi bezpečnosti ČR? Při úvahách, které vedou k vytvoření vize bezpečnosti státu, souhrnně působí oblasti aktivity zaměřené na uspokojování a maximalizaci potřeb existence, na přežití, jistoty, stability, totožnosti (identity), nezávislosti, ochrany úrovně a jakosti života občanů. Úvahy jsou zpravidla procesem s výrazně proměnnou dynamikou a intenzitou, který přirozeným způsobem navazuje na variabilitu podmínek okolí, civilizační pokrok a rozsah potřeb jednotlivých subjektů.

Vývoj středoevropského bezpečnostního prostředí

Jak se současný a další předpokládaný (pravděpodobný) vývoj globální bezpečnosti projeví v našem středoevropském bezpečnostním prostředí? Vzhledem k otázkám vize bezpečnosti, složitosti prvků bezpečnostního prostředí a předpokládaných hrozeb, je nezbytné upozornit na problémy související s rozvojem ozbrojených sil v budoucnosti či lépe pro budoucnost. Jde o vyváženost úkolů ozbrojených sil mezi obranou státního území a novými misemi, tedy úkoly v zahraničí v návaznosti na přijaté závazky v rámci členství státu v organizacích NATO/EU, případně OSN, a nezanedbatelná je i variantnost v možném vývoji vztahů NATO–EU–(USA).

Vyváženost úkolů ozbrojených sil souvisí s globálním bezpečnostním prostředím a se změnou možných (očekávaných) hrozeb. Z hlediska vlivu na formování a přípravu ozbrojených sil přetrvává (přes definovanou změnu prostředí a hrozeb), zejména v menších státech jako je ČR, problém, do jaké míry chápat poměr mezi obranou území a novými misemi. Vyplývá to z politických důvodů, stejně jako z formulací ústavních a bezpečnostně strategických dokumentů. Vliv mají i dokumenty NATO, především Strategická koncepce 1999 [2], dosud nezměněná, i když pražský a istanbulský summit přinesly jistou modifikaci, avšak ani ne tak v bezpečnostním prostředí, jako spíše v požadavcích na ozbrojené síly. Diskuze o budoucnosti může být rozporná už vzhledem k základnímu dokumentu [2] či spíše k jeho chápání a vysvětlování [5].

Bezpečnostní strategie ČR [3] a Vojenská strategie ČR [4] potvrzují přechod od obrany území spíše k obraně zájmů ČR a zájmů a bezpečnosti spojenců, tedy přechod od strategie odvety ke strategii prevence s tím, že **bezpečnost občanů, svrchovanost, územní celistvost a nedotknutelnost hranic je zaručena kromě vlastních sil také potenciálem kolektivní obrany NATO** [6].

Při úvahách o struktuře, výzbroji a všestranném zabezpečení se střetávají dvě do jisté míry protichůdné tendence, a to o nepravděpodobnosti vojenského útoku proti státu NATO nejméně ve střednědobém horizontu (minimálně 10 let) s tím, že článek 5 Severoatlantické (Washingtonské) smlouvy zůstává zaměřen na obranu v tradičním smyslu slova. I při vedení tzv. „války proti terorismu“ vyhlášené po 11. září 2001 USA, požádáním o pomoc ostatních členských zemí (poprvé v historii NATO) podle článku 5 Washingtonské smlouvy a vedená USA dodnes bez viditelného (mediálně předkládaného) pokroku na žádání ze zúčastněných stran. Zaměření může vést až k dlouhodobě ne zrovna optimální orientaci při výstavbě a přípravě ozbrojených sil [1]. Pro nás několik nezodpovězených otázek, jako je třeba správnost chápání vize NATO o kolektivní obraně, může dovést na jedné straně k přecenění potřeby chápání samostatné „obranu“, z čehož plynou nadále udržované „nepotřebné“ struktury, a na straně druhé k přecenění potřeb pro „expediční“ mise, z něhož plynou důsledky v likvidaci budoucích schopností ozbrojených sil (obranu) státu.

Dalším problémem je představa o vývoji **vztahů mezi NATO–EU–(USA)**. Problémy **soudržnosti mezi NATO a EU** mohou narůst okolo roku 2025, po více než 20 letech trvajícím procesu rozšíření, na možných 25–30 nebo i více členských států. Možné je, i když to není dnes příliš pravděpodobné, že dokonce Rusko bude na základě přímých nebo nepřímých konstrukcí fakticky nebo dokonce *de iure* členem NATO nebo EU, případně obojího. Diskutované je nejen otázkou politickou, ale především **vojensko-politickou**.

Jedna z rozhodujících otázek s pohledem na rok 2025 bude proto pro NATO a EU stejná, stejně jako úloha ČR v těchto organizacích. Tedy jak podřídit dlouhodobou existenci principu konsensu (shody), aby byla zachována vojenská akceschopnost NATO a EU a v rámci nich i ČR, ať už kolektivně či v omezené míře samostatně nebo v koalici „ad hoc“.

Rozhodující význam má v současnosti ještě zcela otevřená **otázka**, jak NATO a EU budou řešit svoje **problémy soudržnosti** a s ní spojenou otázku potřeby reformy svých **rozhodovacích struktur a procesů rozhodování**.

V kladném případě si bude NATO a EU udržovat svoji politickou a vojenskou akceschopnost v neustálém procesu vnitřního přizpůsobování svých rozhodovacích struktur.

V negativním případě nebudou obě instituce již plně akceschopné s ohledem na určité krizové situace. V tom případě budou aktivní pouze USA, pravděpodobně podporovány Velkou Británií a možná při účasti ostatních členských zemí EU v „koalici odhodlaných“. Toto se potom projeví se všemi negativními politickými důsledky a klesajícím zájmu USA na institucionálním zapojení do NATO a úzké spolupráci s EU a rovněž s negativními účinky na důležitost a vliv Evropanů na další globální vývoj.

Nejpravděpodobnější vývoj může být takový, že v NATO a EU se při procesu vnitřního přizpůsobení svých rozhodovacích struktur, i přes velkou snahu jako důsledek zdrženlivosti či opatrnosti členských států, se budou muset jednotliví členové vzdát části své původní národní suverenity. NATO a EU budou v důsledku toho sice zásadně akceschopné, ale ne ve všech možných scénářích **Crisis Response Operations (CRO)** – mezi tím budou i případy, které budou nutně vyžadovat vojenskou činnost.

Reforma rozhodovacích mechanismů

V budoucnu půjde o to, aby se stavělo na pozitivním, úspěšném vnitřním přizpůsobení rozhodovacích struktur a tyto co možná nejhodnějším způsobem urychlovat a zdokonalo-

vat, ale současně se musí počítat s jejich částečným nez darem nebo blokádou na půlce cesty s důsledkem ne vždy přítomné akceschopnosti. Je nutno počítat s tím, že mezi rozhodujícími členskými státy v NATO a EU bude prosazena následující linie.

Na jedné straně pokračující vnější přizpůsobení ke stoupajícímu počtu spojenců na základě **reformy rozhodovacích mechanismů s cílem zajištění co možná největší akceschopnosti**.

A na druhé straně je toto potřebné spojit s **opatřeními do budoucna** pro případ, že v určitých krizových situacích přesto nebude dostatečná schopnost shody v neustále se zvyšujícím okruhu spojenců a určité členské státy budou muset jednat v **ad hoc koalících**, s podporou nebo bez podpory prostředků a kapacit NATO nebo EU. A právě úlohou politické reprezentace bude hledat a využívat přístupy a přijímat, pokud to bude jen trochu možné, **závazky všestranně** (ekonomicky i politicky) **výhodné pro ČR** v krátko i v dlouhodobém časovém horizontu.

Transformace struktur ozbrojených sil

V souvislosti s možným vývojem vztahů NATO–EU–(USA) vstupuje do popředí přístup ke strukturám ozbrojených sil na evropské úrovni. Jde o otázky fungování a úkolů „**NATO Response Force - NRF**“ (**síly reakce NATO**) a jejich koncepci rozvoje na straně jedné a na straně druhé o průběh realizace koncepce EU „**Rapid Reaction Force**“ - **RRF (síly rychlé reakce)**. I když to nejsou otázky, které by zásadně změnily struktury ozbrojených sil, neboť zaměření a úkoly těchto sil jsou si dnes blízké a značně se překrývají a ČR je do těchto procesů zapojena, přesto otázkou zůstává, zda-li přiměřeně k vlastním možnostem.

Povaha nyní zjišťovaných globálních problémů způsobuje, že se národní státy v mnoha případech stávají příliš malými a slabými, aby je mohly účinně řešit. Stále častěji jsou rozhodnutí, týkající se zvláště důležitých problémů, přijímána nadstátními strukturami. Tento trend, zesilovaný procesy globalizace a internacionalizace, je považován za postupující degradaci států na mezinárodní úrovni.

Na základě těchto zákonitostí lze předpokládat, že v budoucnosti budou **také rozhodnutí ve věcech týkajících se bezpečnosti** učiněna hlavně na stupni **nadnárodních struktur**, při současné široké účasti **subjektů nestátní a nevojenské povahy**.

Přesto zůstává otevřený problém **společného přístupu ke struktuře ozbrojených sil na evropské úrovni** a s ním související možný vývoj směřující ke **smíšené nadnárodní evropské armádě**, která by mohla být zároveň v některé z variant vývoje pilířem NATO. Tím by se Evropa do jisté míry osamostatnila a přerušila dosavadní závislost na USA, především co se týká bezpečnostních garancí, i když tuto situaci nelze v nejbližších patnácti dvaceti letech předpokládat. I za předpokladu dalšího rozvoje Evropské bezpečnostní a obranné politiky zůstanou evropské možnosti omezené, především z hlediska finanční udržitelnosti. Vezmeme-li do úvahy sociální a politické faktory lze předpokládat, že Rusko bude důležitým partnerem jak pro již vyprofilovaná uskupení NATO a EU, tak rovněž i pro „nově“ vznikající a velmi dynamicky se rozvíjející státy (síly), především Čínu a Indii.

Je velmi pravděpodobné, že se v dalším vývoji může projevat jako určující a více se rozvíjející organizací spíše EU než NATO. Ovšem složitost v koordinaci a racionalizaci výdajů na obranu může negativně ovlivnit situaci EU v oblasti bezpečnosti. A to i přesto, že výdaje na obranu převyší výdaje ostatních uskupení, s výjimkou USA a případně Číny. V řadě případů se

do popředí dostanou *ad hoc* koalice s tím, že nebude v rámci NATO možno získat jednohlasnou shodu pro provedení té které operace.

Demografické změny

Problémem zůstává prognóza demografického vývoje. Globální stárnutí obyvatelstva celé planety a vzrůstající migrace jsou skutečností, které postihují jak středoevropský region, tak i ČR. Pokud bude Evropa i ČR řešit potřebu levné pracovní síly cestou (za pomoci) přistěhovalectví, narůstá nebezpečí legální imigrace nejen ze zemí východní Evropy, ale i ze zemí Blízkého a Středního východu a severní Afriky. Zde se pravděpodobně objeví prohlubující se problém integrace vzrůstajícího počtu muslimské populace a tím i růst vlivu radikálního politického islámu.

V prognózách obecně a v praxi postupně je uvažováno o posunu od fyzických k odborným (duševním) nárokům. Nedostatky vlivem fyzické způsobilosti dané věkem se pomalu stávají a stanou přežitkem. Důležitost bude stále více kladena na odbornou připravenost, zkušenost a schopnost zvládat soudobé vojenské technologie. Nahrazování lidské síly silou technickou povede zcela přirozeně ke snižování nároků na počet vojáků při udržení stávajícího bojového potenciálu a při současném zvýšení operačních schopností.

Změny požadovaných vojenských schopností, zejména v souvislosti s novými způsoby boje (v mírových přes psychologické až po informační operace) s největší pravděpodobností umožní spolu se snížením fyzických nároků na některé vojenské činnosti širší zapojení žen do struktur ozbrojených sil, čímž dojde na možnost širší rekrutační základny. Rovněž zůstává otevřena otázka prodloužení doby služby v ozbrojených silách. Trend posunu odchodu do důchodu v ekonomické sféře je jednoznačný, otázkou do diskuse zůstává, jak tímto budou ovlivněny ozbrojené síly.

Technologické změny

Tempo **technologických změn** je dnes už i tak velmi rychlé a k tomu navíc vykazuje tendenci dalšího zrychlení. To způsobuje, že se odborníci stále častěji shodují v hodnoceních o smršťování světa. V našem poznání dochází k redukci jak času, tak i prostoru. Příznivě na to působí vývoj nových technologií dopravy, robotizace, miniaturizace, informatizace a pokrok v biotechnologii. Prudký vývoj je dokladem, že stále intenzivněji a hlouběji využíváme veškeré možné sféry života a rozměry našeho světa. A navíc, vzájemně je spojujeme, mezi jinými umělou inteligenci s virtuální realitou, kosmos s nanotechnologií a vše provádíme v bleskovém tempu a s ještě větší přesností než dosud.

V kontextu technologických změn lze předpokládat, pokud mluvíme o činnosti maximalizující bytí a vývoj, že budou charakterizovány **složitostí a vícerozměrností prostoru činností**. Je nezbytné předpokládat, že činnosti, jak vojenské, tak i civilní budou přeneseny do „nepřirozených“, **nových prostorů a dimenzí**. Kromě „tradičních“ prostředí (pozemního, námořního a vzdušného) může být oblast bezpečnosti státu řešena jako problém v prostoru elektromagnetickém, kybernetickém, finančním, kosmickém nebo v nanoprostoru. Pak budou pravděpodobně stále všeobecněji využívány inteligentní nástroje boje, moderní systémy průzkumu a velení, ve větší míře se bude rozšiřovat robotizace a miniaturizace, což v důsledku přinese ještě větší rychlost a přesnost činností.

Neomezený přístup k informaci a přímo její nekontrolovaný tok může vést v budoucím světě také ke stále častějšímu umocňování informačního chaosu, k manipulování podstatnými informacemi a tím i k ovlivňování veřejného mínění a společenské nálady. Dovednost vytváření faktů se současnými technikami virtuální reality mohou vést nejen k poklesu morálky protivníka, ale mohou rovněž podkopávat jeho systém hodnot a ovlivňovat jeho chování.

Informační sféra již zaujímá a stále více bude zaujímat důležité místo mezi možnými prostředními boje. Problém informačního boje bude ve stále větším měřítku zahrnovat činnost státu v oblasti bezpečnosti. Nutno však pamatovat na to, že výsledek informačního boje nelze a nemá být absolutizován a činěn závislým pouze na jednom činiteli, v tomto případě na informaci. Je zapotřebí ji vnímat v určitém synergickém celku s jinými možnými způsoby působení na protivníka, neboť ani nejmohutnější počítač na světě nenahradí dobře vyzbrojenou armádu, rozmístěnou na vhodném území a ve vhodnou dobu.

Neustále se zvětšuje riziko zhroucení informačních systémů státní správy, energetických soustav, finančních institucí, zdravotních zařízení a dalších klíčových organizací s následkem snížení schopností řízení státu a zajištění základních potřeb obyvatelstva. Omezení dopravní dostupnosti a zásobování bude mít za následek snížení obranyschopnosti státu.

Ve vztahu nejen k lidskému potenciálu v ozbrojených silách bude stále významnější úlohu sehrávat **NATO Network Enabled Capability** (NNEC). Ten (schopnosti tohoto systému) umožňuje, kromě jiného, přechod od koncentrace sil (a tedy jejich větší zranitelnosti), ke koncentraci účinku všech prostředků v reálném čase a na značně rozlehlém prostoru (území). Zároveň zlepšuje schopnost sil a prostředků rychle a efektivně přenášet úsilí do i značně vzdálených prostorů.

Institucionální změny

Důležitou úlohu ve změnách příštího světa sehrávají **institucionální změny**, které přes zdánlivou setrvačnost provádějí řadu podstatných proměn v našem okolí. Za současných podmínek působí příznivě na procesy globalizace, která spojuje a stmeluje všechny oblasti společenského života. Jde o nebyvalý nárůst různého druhu spojení, vazeb počínaje hospodářskou a finanční sférou a konče na vazbách kulturních nebo ideologických. Narůstající vliv vazeb přidává společnosti stále více složitých struktur, jakož i problémů, které jsou odvozeny z neobvykle rychlého vývoje změn. Tyto změny se stále častěji stávají nejasnými a obtížně předvídatelnými, až zcela nepředvídatelnými.

Změny v systému hodnot

Systém hodnot formuje obraz našeho současného i příštího světa, ovlivňuje veškeré naše myšlenky a činy, určuje náš vztah k artefaktům, jiným lidem a k sobě samým. Hodnoty jsou činitelé neobvykle mohutní, všudypřítomní a současně různí pro jednotlivá místa a společenství. Z jedné strany vytvářejí jednotu a spolupráci, z druhé zase mohou vyvolávat rozkol, spory a konflikty. Systémy hodnot obvykle podléhají evoluci, ale zpravidla velmi pomalu. Proto lze také předpokládat, že pravděpodobně v budoucnosti se u moci udrží ty principy a hodnoty, které nyní uznává západní civilizace. Demokratizace, společensko-ekonomická liberalizace, úcta k životu a lidským právům, ochrana životního prostředí budou tedy těmi činiteli, které budou bezprostředně formovat přístup k bezpečnosti osobní i státu.

Důsledkem tohoto trendu může být všeobecná snaha o minimalizaci vlastních ztrát a omezení ničení v době prováděných činností, vyhýbání se operačnímu riziku a neangažování se do dlouhodobých operací. Výše uvedené principy ukládají třeba jen samotným ozbrojeným silám důraz na vyzbrojování se neletálními zbraněmi a zbraněmi s přesným navedením a omezeným účinkem nebo používání technologií umožňující zničení nepřítel bez přímého dotyku s ním. Konečným cílem pak nebude fyzické zničení nepřítel, ale především rozbití jeho jednoty a spojitosti jeho činnosti.

Synergie v působení rozhodujících sil vývoje

Při pozorování **účinků informační revoluce**, globalizace společenských a ekonomických procesů, **institucionálních proměn, změn v systémech hodnot**, můžeme předpokládat, že budoucí svět a v něm oblast bezpečnosti bude úplně jiná a odlišná od toho, co dnes pozorujeme. Bude mít jiná dilemata, problémy, ale bude také využívat jiné způsoby jejich řešení. Příští bezpečnostní prostředí jako důsledek výše uvedených závislostí bude oplývat stále **rychlejšími a dynamičtějšími změnami** charakterizovanými **nárůstající složitostí a turbulentností, nejasností a dvojsmyslností** a také nepředvídatelností následků, chování a stále rostoucích **asymetrií**, včetně doprovázejících silných emocí.

Postupující proces globalizace kromě viditelných užitek civilizačního vývoje, nárůstu blahobytu, poskytuje rovněž mezinárodnímu společenství negativní následky, které jsou viditelné mezi jinými ve formě hospodářské, technologické, společenské a kulturní **asymetrie**. Asymetrie spočívá v oblasti celých organizací a jejich okolí, vztahuje se na státy, spojenectví, makrosystémy, asymetrii aktuálního světového pořádku, není tedy obsažena pouze v oblasti možných posláních a vojenských schopností. Jejím důsledkem jsou dlouhodobé recese a hromadná nezaměstnanost, zvětšující se rozdíl v zámožnosti různých národů a také dehumanizace hospodářského vývoje, zhoršování se mezilidských vztahů, eroze společenských vazeb a nárůst patologických jevů.

Globální rozměr asymetrie se přenáší rovněž do oblastí bezpečnosti a vojenských činností. Asymetrie se může vyskytovat v různých formách. Během provádění činností mezi stranami se může vytvořit mnoho kombinací asymetrie. Můžeme pozorovat asymetrii ve fyzické i psychické sféře, v kontextu metody (způsobu) činnosti subjektů, využívaných technologií, systému hodnot, organizační struktury nebo vnímání skutečnosti (výhledu). Všechny pak mohou nabývat také formu krátkodobých nebo dlouhodobých asymetrií, zamýšlených nebo náhodných, realizovaných symetrickými přístupy nebo bez nich. V tomto kontextu se asymetrie nesmí považovat pouze za ohrožení pro bezpečnou existenci a vývoj, ale je zapotřebí učinit z ní jeden ze způsobů dosahování převahy a prostředků realizace cílů v oblasti bezpečnosti.

Přenesení do oblastí bezpečnosti a vojenského umění potvrzuje správnost teze pojednávající o vzniku nestability v pohraniční oblasti států nebo také v místech styku civilizací. Na styku (okrajích) různých kultur, náboženství, ideologií, systémů politického zřízení, oblasti zbavené jakýchkoliv forem kontroly se mohou v budoucnosti stát zdrojem nepokojů, chaosu a krizí. Je nutno poznamenat, že události tohoto typu, ke kterým dochází dokonce v nejméně vzdálených zákoutích světa, v podmínkách globalizace, informatizace, budou pravděpodobně ve stále větším měřítku podmiňovat prostředí mezinárodní bezpečnosti, včetně prostředí států střední Evropy.

Povaha a forma těchto ohrožení, a také geografický rozměr jejich výskytu mohou dále způsobit, že v budoucím světě bude dominovat **preventivní a intervenční** povaha činností. Tato forma je již nyní vnímána jako metoda těšící se největší podpory západní politiky. Za těchto okolností budou ozbrojené síly zpravidla operovat ve značné vzdálenosti od mateřských základů a pravděpodobně jejich hlavním úkolem bude zabránění narůstání krizových situací. Navíc během provádění činností se od vedoucích činitelů bude požadovat skutečné vedení, to je vedení schopného motivovat všechny členy skupin, mobilizovat jejich individuální a kolektivní vlohy a povzbuzovat je k otevřeně komunikaci a diskusi na každé úrovni fungování.

Znamená to, že ozbrojené síly působící v chaotickém a turbulentním prostředí se musí vyznačovat silným vyšším velením a větší volností a odpovědností na nižších úrovních velení. Musí disponovat personálem, který má adaptační i inovační schopnosti, dovednost podrobného hodnocení, schopnost myslet s předstihem, chápat mnohokulturní specifika a schopnost činit operační a strategická rozhodnutí. Vojenský personál by si rovněž měl uvědomovat, že v době současných přeměn „nekontinuita“ může vést nejen ke katastrofě, ale stále častěji se může stávat nevyčerpanou zásobou vytvářející nové příležitosti k činnosti.

Co z uvedeného vyplývá pro ČR

Z uvedeného vyplývají následující strategické závěry, a to jak na vlastním území a u bezprostředních sousedů, tak i mimo území ČR v Evropě a ve světě.

Pro ČR zůstává NATO nadále nejdůležitější vojenskopolitickou zárukou bezpečnosti. Současně dlouhodobě značně narůstá význam EU jako nástroje pro bezpečnostně politickou akceschopnost. V tomto prostoru pravděpodobně vzniknou rozhodující impulsy a změny. Další vývoj v obou bezpečnostně politických institucích by proto měl být pro další rozvoj ozbrojených sil ČR rozhodující. Přitom angažovanost ČR v NATO a EU bude v každém ohledu určitým dílčím způsobem spoluovlivňovat akceschopnost těchto institucí.

ČR bude mít při převzetí přiměřené odpovědnosti v rámci mezinárodního společenství na zřeteli své možnosti a důležitost, například na základě zesílené angažovanosti v rámci mírových operací.

ČR má v této oblasti zatím nejvíce nevyužitých či nevyužívaných možností. Na tom je možno spatřit základní problém dlouhodobého plánování ozbrojených sil (a zde již jde opravdu o ozbrojené síly a ne jen o armádu) ČR v tom, že existují dvě navzájem si **odporující tendence**, které by měly být vyrovnány:

Za první v obou nejdůležitějších bezpečnostně politických institucích – NATO a EU – existuje obdobný problém, kdy s narůstajícím počtem členů bude do budoucna tendenčně **klesat soudržnost** a v krizových situacích bude obtížněji než v minulosti prosaditelný a udržitelný princip shody v otázkách „zda“ a „jak“;

Za druhé v obou institucích existuje problém – **odstranění stávajících deficitů** ve schopnostech, zejména v oblastech strategického průzkumu a přepravy, velení, řízení a spojení a kvalitní výzbroje pro použití za jakéhokoliv počasí. Toto u všech států (kromě USA), s ohledem na problémy ve finanční situaci, nutně vyžaduje, aby při vývoji, obstarávání a provozu těchto drahých „prostředků“ byla hledána společná řešení na základě mnohonárodního financování účastníky nebo všemi členy („multi-national, joint and common funding“).

Klesající soudržnost svazku na jedné straně a narůstající tlak na „common funding“ na straně druhé probíhají zcela protichůdně do té míry, že z finančních důvodů nutný přechod

od národních ke společným řešením nutně předpokládá, že všichni spojenci budou muset počítat s **širší shodou** a soudržností než v minulosti. To musí být spolehlivým základem pro plánování, aby se mohlo vkročit na „novou půdu“.

V mnohem výraznějším rozsahu, než tomu bylo v minulosti, bude v ozbrojených silách promítnuta skutečná **závislost na ekonomických možnostech státu**. Odrazem jsou tyto výrazné aspekty:

1. „Několikarychlostní“ technická a technologická úroveň ozbrojených sil ve světě a tomu odpovídající varianty konfliktů.
2. Neschopnost vojenství absorbovat plně explozi změn vědeckého poznání a technického rozvoje. Rozvoj již není prioritně uskutečňován pro vojenství. To mění svou orientaci ze zadavatelské role na sledování všeobecného vědeckotechnického pokroku a vyhledávání aplikací pro technický rozvoj a praxi.
3. Početně slabší, ale profesionální armády. Snížení výdajů na bezpečnost a obranu.

Tyto skutečnosti povedou k efektivnější bojové činnosti s využitím ničivějších prostředků ve víceúčelových operacích. Rozhodující podíl na průběhu a výsledcích války bude mít **střet v oblasti informací**. Velení ozbrojených sil nezbytně změní způsob uvažování o mnoha souvislostech, kterými jsou dnešní armády charakterizovány. Především bude přemýšlet o metodách vedení a vyhrávání budoucích konfliktů, i když po velení budou prakticky požadovány vojenské nebojové operace. I přes obrovský technologický pokrok **základním prvkem armády zůstává člověk** – vojenský profesionál.

Nejvýraznější změnou bezprostřední budoucnosti budou operace v nové sféře, a to ve **vedení informační války**.

Při zpracování strategické vize (výhledu, prognózy) pro bezpečnost ČR a jejích ozbrojených sil je třeba využít synergie všech vytvořených zdrojů informací, ale opravdu všech. Za použití metod analýzy, syntézy, selektivní komparace, prognostických scénářů využívající empiricko-analytického přístupu získané poznatky shrnout do základních modelů budoucího vývoje a do základních scénářů potenciálních konfliktů s účastí ozbrojených sil ČR. K tomu je nezbytné zpracovat vojenskopolitické souvislosti bezpečnostního prostředí roku 2025, popsat pravděpodobné operační prostředí roku 2025, možné scénáře konfliktů pro rok 2025, požadované operační schopnosti ozbrojených sil, prognózovanou úroveň vědy, techniky a technologií využitelných pro ozbrojené síly roku 2025, včetně zdrojů lidských, materiálních i finančních, které lze vyčlenit pro bezpečnost ČR v horizontu roku 2025.

Ve zpracování budoucí vize struktur, vybavení a připravenosti ozbrojených sil ČR na plnění předpokládaných, a s určitou rezervou i neočekávaných, úkolů je nutno **považovat za určující možnosti rozvoje technologií**. Ve vích u roku 2025 bude docházet na jedné straně ke snižování počtů osob a na druhé straně současně k nárůstu schopností s dneškem srovnatelných strukturálních prvků. Reálné počty osob v roce 2025, při růstu kvality v té době dostupných systémů a prostředků, mohou a určitě budou oproti dnešku nižší při zachování či zvýšení **dnešního bojového potenciálu**.

Vývoj v období příštích dvou desetiletí ovlivní:

- I. Změny ve vedení bojové činnosti vyplývající z **rozšiřování informačních technologií** v prostředí NEC. Změny společného velení a řízení v informačním prostředí přivodí v podmínkách informační nadvlády rozhodující transformaci operačních schopností společných sil.

- II. Ozbrojené síly, které budou více spoléhat na **intelektuální a technologické inovace**. Rychlost technologických změn ve strategickém prostředí zvýrazní úlohu lidské způsobilosti, která se projeví v celém rozsahu společných mnohonárodních operací kolektivní obrany.

V operacích **převládnou** nové aspekty, k nimž patří **rychlý a hluboký manévr, přesný úder, všestranná ochrana a soustředěná logistika**.

Způsob vedení operací bude možné dělit podle polohy nepřítele:

- vedení operace nad určitou vzdálenost a z určité vzdálenosti,
- vedení operace, v níž vojáci bojují bezprostředně proti sobě,
- vedení operace (softwarové) po síti, které je zaměřeno proti informační struktuře a jiným infrastrukturám nepřítele.

A jak se výše uvedené může promítnout do dalšího rozvoje schopností ozbrojených sil ČR? Jako jeden z možných směrů rozvoje lze uvažovat o armádě – jen jako **expediční** (velení a řízení řeší Generální štáb jako organická součást budoucího možného „ministerstva bezpečnosti“) pro **vnější bezpečnost a bezpečnost vnitřní** řeší organizační prvek „ministerstva bezpečnosti“, řídící kromě prvků dnes obsažených v Ministerstvu vnitra i další prvky v rámci integrovaného záchranného systému (dnes záchranné prapory). Obranu teritoria pak řeší „ministerstvo bezpečnosti“ prostřednictvím **teritoriálních sil** (sil územní obrany) při všech druzích ohrožení. A to jen změnou **rozsahu použitých sil** v závislosti na ohrožení (terorismus, bakteriologické zbraně, migrace, použití jaderných a chemických zbraní, stejně jako dnes nepravděpodobný masivní vojenský útok v síle srovnatelné se silou NATO ...).

Expediční armáda bude ke splnění závazků a úkolů vyplývajících z členství v NATO a EU limitována našimi možnostmi zdrojů (lidé, materiál, finance). Je nutno provést zásadní změnu v myšlení osob a vyjít ne ze struktur, ale ze schopností (možností) [více 8]. Tedy neprodlužovat dnešní stav v „ozbrojených silách“ ČR (či spíše v Armádě ČR) [více 11] až do roku 2025, ale **ihned začít řešit potřeby, požadavky a schopnosti právě s výhledem na předpokládaný stav, pravděpodobně požadovaný v roce 2025** [více 7]!

K úvaze jak dále pokračovat po skončení „Koncepce AČR“ (po roce 2012) lze ve variantě nastítnit následující: začít budovat armádu „mírovou“ k plnění mírových úkolů (zahraničních misí a podílu na řešení krizí na území ČR). Armádu „válečnou“ pak začít budovat až v případě nárůstu odpovídajícího ohrožení, v trochu jiných dimenzích (rozměrech) než je dnes navrhováno (plánováno). Nárůst náročnosti všech zdrojů oproti dnes předpokládanému počtu osob místo 1,2 až 1,8 násobku vůči „mírové“ 25tisícové armádě šesti až dvanáctinásobek. Vně státu jen do mírových počtů (profesionálové) a pro přímou obranu teritoria minimálně šestinásobek vzhledem k předpokládaným úkolům na území ČR. Materiální zabezpečení mimo území ČR pro mírové počty a materiál pro obranu vlastního území bez omezení, to budou především ruční zbraně a jednoduché protipancéřové a protiletadlové systémy. Finančně to pak bude velmi výrazný nárůst pro zachování naší státnosti. V řádu tří až pěti let to může být čtvrtina (25 %) až třetina (33 %) hrubého domácího produktu (HDP) s tím, že třeba (to bude jen dobře), ke konfliktu nedojde a situaci se, vzhledem k našemu projevenému odhodlání bránit se, podaří vyřešit diplomatickou cestou. Samozřejmě ČR neexistuje ve vzduchoprázdnu, ale poučení z historie jsou platná i nyní!

Otevřenou otázkou pak zůstává, jak znovu získáme v dané době potřebné „know-how“, tedy schopnosti a za jakou cenu. Otázka však stojí: „Máme ještě dnes potřebné schopnosti?“, a to k vedení boje, v návaznosti na probíhající výcvik, a v jakých celcích. Jakými cvičeními přípravu (výcvik) končíme a za jaké účasti? Co máme dnes a co po skončení „reformy“, tedy struktury, vybavení a dovednosti v činnostech oproti tomu co bude potřeba pro budoucí operace a činnosti. Zdali se stanovené struktury budou hodit potřebám, jak dalece bude třeba přepracovat vybavení, aby bylo na úrovni potřeb, a jaké zkušenosti vyplynou z jednotlivých prováděných činností?

Jak lze předpokládané požadavky řešit v rámci očekávaných možností (prognózovaných) zdrojů ČR? Jako určitá navrhaná cesta řešení (možná varianta), z níž lze vyjít, je následující. Dnešní potenciál (vyjádřený počtem osob – 250, 1000, 3000 až 5000 či prvkem organizační struktury – rota, prapor, brigáda) převést na dnešní schopnosti a **kvantifikovat** nejlépe **číslem** ne osob, ale **bojového potenciálu** a ten udržet do roku 2025 při zmenšení počtu osob či zmenšení velikosti organizačních prvků – místo praporu třeba aeromobilní rota.

Do dlouhodobé vize stanovit jednotku „etalon“ třeba jednoho bojovníka a náklady na něho a tuto jednotku bojového potenciálu (pěšáka budoucnosti, vojáka 21. století – tzv. základní zbraňový systém) přepočítávat na počet jednotek na družstvo, čet, rotu či na hodnotu bojové techniky jako je bojové vozidlo pěchoty, obrněný transportér, tank, vrtulník, letadlo a zároveň spočítat předpokládané množství potřebných financí na jednotlivý prvek a vyjde počet „jednotek“ a ty se rozdělí na organizační prvky. To vše při udržení dnešního potenciálu. Zároveň se zjistí efektivita vynakládaných finančních prostředků a možnosti obnovitelnosti zdrojů. To je ovšem práce pro tým a několik let, jichž máme do roku 2010–12 (do ukončení již naplánované a prováděné „Koncepce“) **zatím** dostatek. A **efektivita** bude pro mnohé **ohromující**, ovšem může jít **jen o vojenské hodnocení**.

S bojovými potenciály se pracovalo například v osmdesátých letech minulého století. Nutnost, na základě mezinárodních dohod, snížit koncem osmdesátých let počet tanků na třetinu, vedlo k plánované reformě organizační struktury (divize) tehdejší armády. Při snižování počtů tanků se modernizovala výbava bojovou a další technikou (vrtulníky, protitankové prostředky, protiletadlové prostředky, letadla, polní automatizovaný systém utajeného velení, atd.), aniž se snižoval bojový potenciál, ba právě naopak!

V budoucnosti předpokládaná činnost jednotek bude spočívat na jedné straně v jejich vzájemně bezpečné oddělenosti, a na straně druhé v koncentraci jejich síly a palby na vybrané cíle, s následujícím rozptýlením tak, aby se minimalizovaly výsledky protiakcí protivníka a naše jednotky si přitom zachovávaly pohotovost k provedení dalšího (zpětného) úderu. Nepůjde jako dříve především o **fyzické zničení protivníka, ale spíše o rozbití jeho jednoty a spojitosti jeho činnosti**.

Dalším podstatným přehodnocením, jaké lze pozorovat jak v oblasti hospodářské, tak i v oblasti společenského uspořádání, vyvolaného následkem vývoje vědy a zavádění nových technologií, je postupné **odstraňování masovosti**. V tomto procesu lze pozorovat přesunutí těžiště z kvantitativního do kvalitativního rozměru. Stále častěji jsou sice v pozorovaných činnostech snahy k použití rozhodující síly, ale ne zdrcující, zkouší se spíše „protivníka demontovat“, zbavit ho schopnosti k činnostem, než jeho odstranění z povrchu země. Vzhledem k výše uvedeným změnám lze usuzovat, že pravděpodobně při realizaci cílů bezpečné existence a bezpečného vývoje budeme stále častěji mít co dělat s **vyčleněnými skupinami s daným úkolem**, formovanými dočasně k provedení konkrétního poslání nebo úkolu.

Znamenat to může vznik jevu plynulé strukturální evoluce, na kterou dále může příznivě působit vývoj **rozčlenění do modulů**. Vznik periodických organizačních buněk, působících na principu „spotřebuj a vyhoď“ může být příčinou k přípravě a rozvíjení **malých, aktivních, pohyblivých, mobilních, pružných jednotek přizpůsobujících se k proměnlivým podmínkám prostředí** (okolí). Jejichž struktura pravděpodobně **nebude ani stálá ani jednoduší**, z důvodu vysoké dynamiky změn, ke kterým v okolí dochází. Přijetí tohoto způsobu myšlení a zařazení integrovaných modulů sil (stavebních „kamenů“ vyčleňovaných účelových uskupení), které fungují na principu „zařad se a funguj“, do oblasti působnosti státu v oblasti bezpečnosti, může zajišťovat vysokou účinnost operací.

Závěr

V dalším vývoji světa budou hlavní hnací silou globálních i lokálních změn především změny v oblasti technologické a institucionální, včetně změn v systému hodnot. Při vyhodnocování **účinků informační revoluce**, globalizace společenských a ekonomických procesů, **institucionálních proměn, změn v systémech hodnot**, můžeme předpokládat, že budoucí svět a v něm oblast bezpečnosti bude úplně jiná a odlišná od toho, co dnes pozorujeme. Příští bezpečnostní prostředí bude oplývat stále **rychlejšími a dynamičtějšími změnami** charakterizovanými narůstající složitostí a turbulentností, nejasností a dvojsmyslností a také nepředvídatelností následků, chování a stále rostoucích asymetrií.

Otázky strategie bezpečnosti a složitost prvků bezpečnostního prostředí a předpokládané hrozby poukazují na problémy související s rozvojem ozbrojených sil v budoucnosti či lépe pro budoucnost. Jde o vyváženost úkolů ozbrojených sil mezi obranou státního území a novými misemi, a nezanedbatelná je i variantnost v možném vývoji vztahů NATO–EU–(USA). V budoucnu je třeba stavět na pozitivním, úspěšném vnitřním přizpůsobení rozhodovacích struktur a tyto co možná nejhodnější způsobem urychlovat a zdokonalovat. V souvislosti s možným vývojem vztahů NATO–EU–(USA) vstupuje do popředí přístup ke strukturám ozbrojených sil na evropské úrovni. Přesto zůstává otevřený problém společného přístupu ke struktuře ozbrojených sil na evropské úrovni a s ním související možný vývoj směřující ke smíšené nadnárodní evropské armádě, která by mohla být zároveň v některé z variant vývoje pilířem NATO.

Pro Českou republiku zůstává NATO nadále nejdůležitější vojenskopolitickou zárukou bezpečnosti. Současně dlouhodobě značně narůstá význam EU jako nástroje pro bezpečnostně politickou akceschopnost. Další vývoj v obou bezpečnostně politických institucích by proto měl být pro další rozvoj ozbrojených sil České republiky rozhodující. Přitom angažovanost České republiky v NATO a EU bude v každém ohledu určitým dílčím způsobem spoluovlivňovat akceschopnost těchto institucí.

Výše popsaný charakter činností v oblasti bezpečnosti vůbec nemusí dosáhnou rozsahu, který byl naznačen. Zvlášť podstatná událost nebo také synergický součet může vytyčit nové směry změn a vývoje v jednotlivých oblastech. Je však praktickou povinností analytiků zabývat se možnými a nevylučitelnými variantami již proto, že mohou ovlivnit oblasti praktické plánovací, projektové a zaváděcí činnosti.

Literatura:

- [1] *Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec*, schváleno vládou 12. 11. 2003. Praha: MO, 2003.
- [2] Severoatlantická smlouva, Strategická koncepce NATO. *Příručka NATO*. Brussels, 1999.
- [3] *Bezpečnostní strategie České republiky*, schváleno vládou 10. 12. 2003, Praha.
- [4] *Vojenská strategie České republiky*, schválená vládou dne 9. června 2004, usnesením č. 578, Praha.
- [5] *MC 400/2 – Pokyny vojenského výboru pro vojenskou realizaci strategie Aliance*, 2004.
- [6] *Strategická vize: Vojenská výzva*. Strategičtí velitelé NATO. SACO, SHAPE, Belgie a SACT, Norfolk, USA, 2004. [*Strategic Vision: The Military Challenge*. By NATO's Strategic Commanders. NATO Public Information Office, 2004.]
- [7] JANOŠEC, J. a kol. *Perspektivy vývoje bezpečnostní situace, vojenství a obranných systémů do roku 2015 s výhledem do roku 2025*. [Studie – syntéza] Brno: ÚSS/2004-S-001, 2004.
- [8] GALATÍK, V. a kol. *Trendy rozvoje schopností ozbrojených sil*. [Synergická studie – syntéza] Brno: ÚSS/2005-S-003, 2005.
- [9] FRYC, M. Základní směry světového vývoje formující strategie bezpečnosti zemí Střední Evropy. *Vojenské aspekty bezpečnosti střední Evropy*. [Sborník konference] Brno, 2005. ISBN 80-7231-006-2.
- [10] NEČEJ, E. Vývoj bezpečnostního prostředí v stredo európskom regióne a Slovenská republika. *Vojenské aspekty bezpečnosti střední Evropy*. [Sborník konference] Brno, 2005. ISBN 80-7231-006-2.
- [11] *Informace o stavu realizace reformy ozbrojených sil ČR*, <http://sis.brnois.acr/sis/applicationws/na/>.
- [12] JANOŠEC, J. a kol. *Bezpečnost a obrana České republiky 2015-2025*. Praha: MO ČR, 2005, ISBN 80-7278-303-3.

Česká zahraniční politika si hned od začátku určila své hlavní cíle: vstup do Severoatlantické aliance, členství v Evropské unii a dobré sousedské vztahy ve střední Evropě. Mezinárodní situace byla příznivá a pro Českou republiku se od začátku 90. let v tomto směru mnoho nezměnilo. Pro území, které bylo po staletí kolbištěm evropských mocností, se koncem studené války nabídla příležitost vstupu do poměrně stabilního a bezpečného euroatlantického prostředí. Česká republika tuto příležitost nepropásla, a tak zaznamenala zatím nejvýznamnější úspěch své zahraniční politiky. Naplnila tak jednu ze svých původních priorit. Integrovaná Evropa se jeví jako ostrov stability, přestože se neuskutečnily všechny naděje, které ukončení studené války vyvolalo. Evropa je stabilnější, než kdy byla navzdory etnickým válkám, teroristickým hrozbám a transatlantickým potížím. Návrat do Evropy se nám podařil.

prof. Otto Pick, letošní nositel Ceny Jaroslava Jandy za významný přínos v oblasti bezpečnostní politiky, Úspěchy, problémy a perspektivy: Co se podařilo a co ne
In: Zahraniční politika České republiky 1993-2004.
Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2004, 268 stran, ISBN 80-86506-39-8.